

Іван Нагорняк

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

ІНІЦІАТИВА ЄС СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО: ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ, РОЗВИТКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІН

Ivan Nagornyak

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

THE EU EASTERN PARTNERSHIP INITIATIVE: PRINCIPLES OF CREATION, DEVELOPMENT AND PROSPECTS FOR CHANGE

The article analyzes the process of creating the EU foreign policy initiative Eastern Partnership, which includes six countries of Eastern Europe (Ukraine, Moldova, Belarus) and South Caucasus (Georgia, Armenia, Azerbaijan). The configuration and structure of the initiative, both in the bilateral and multilateral formats, are described, as well as the first experts' reactions on its creation. In addition, the events of the Vilnius and Riga Eastern Partnership Summits in 2013 and 2015 were analyzed. The article also defines the "Eastern Partnership Plus" project that was proposed by the European Parliament, as well as decisions taken at the Brussels Summit in 2017 and the "20 Achievements by 2020" initiative. The article also defines main medium-term perspectives for the initiative's development based on the framework that was set at the summit. The article argues that the Eastern Partnership initiative's, despite its shortcomings, has some advantages. In particular, the possibility of a deeper economic and sectoral integration, in which countries that have already signed the Association Agreements and DCFTA with the EU are interested.

Keywords: Eastern Partnership, ENP, EuroNest, thematic platforms, 20 Deliverables for 2020.

Офіційним запуском Східного партнерства вважається 7 травня 2009 року коли відбувся Празький саміт країн-адресатів Східного партнерства та керівників всіх основних інституцій ЄС, на якому було підписано спільну Декларацію. В ній зазначається, що «основною метою Східного партнерства є створення необхідних умов для прискорення політичної асоціації та подальшої економічної інтеграції між Європейським Союзом і зацікавленими країнами-партнерами»¹. В документі велика увага в документі надається трьом найбільшим можливостям в рамках ініціативи для країн-адресатів, а саме: політичне зближення і підписання договорів про асоціацію, доступ до зони вільної торгівлі з ЄС та візової лібералізації.

В Єврокомісії ініціативу назвали реальною якісною зміною відносин з нашими східними сусідами. Значним удосконаленням політичних, економічних і торговельних відносин. Мета – зміцнення процвітання і стабільності цих країн і, таким чином, безпеки ЄС². Як зазначають американські вчені Т. Колтон та С. Чарап, незважаючи на амбітні благі наміри, «Східне партнерство» посилює регіональне суперництво між ЄС та Росією³.

¹ Council of Europe (2009). *Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit*, Prague, 7 May 2009. <http://collections.internetmemory.org/haeu/20160313172652/http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/107589.pdf> (2018, вересень, 05).

² Council of Europe (2009). *European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World*. 2009, с. 23. <<http://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/publications/2009/pdf/europeansecurity-strategysecure-europebetter-world/>> (2018, вересень, 05).

³ Charap, S., Colton, T.J. (2017). *Everyone Loses: The Ukraine Crisis and the Ruinous Contest for Post-Soviet Eurasia*. *IJSS*, 93.

Як зазначає Х. Солана, практично відразу стало ясно, що ініціатива викликає у Москві в кращому випадку подив¹. Міністр закордонних справ Росії Сергій Лавров заявляв у 2009 р. «Нас звинувачують в наявності сфер впливу, але що таке « Східне партнерство », як не спроба розширити сферу впливу ЄС, включивши туди Білорусь?»².

Російський аналітик А. Загорський відзначав, що «Москва особливо підкреслює, що спроби регіонального співробітництва в цій частині Європи неможливі, якщо в них не задіяна Російська Федерація»³. Однак, як заявила Канцлер Німеччини Ангела Меркель в парламенті в листопаді 2013 року, «без вагань, країни повинні самі визначати свій майбутній напрямок розвитку. Треті сторони не можуть мати права вето»⁴. В світлі даних оцінок варто вказати на те, що політичні еліти країн Східного партнерства були зацікавлені в продовженні цього суперництва, вони розуміли, що їх вага буде рости, поки ці зовнішні актори конкурують між собою.

Регіональну взаємодію між шістьма країнами-членами Східного партнерства планувалось посилити за допомогою їх участі в так званих «тематичних платформах», а також в різних форумах в рамках СхП з метою обміну досвідом, вироблення спільних позицій і реалізації спільних проектів.

В документі також передбачаються «тематичні платформи», кожна з яких повинна збиратися не рідше, ніж двічі на рік, за участю високих офіційних осіб країн-учасників Східного партнерства⁵.

Кожні два роки повинні проходити саміти глав держав Східного партнерства. Щороку заплановано проведення зустрічей міністрів закордонних справ країн-членів СхП і країн-членів Європейського союзу.

Другий саміт «Східного партнерства», який пройшов у Варшаві 29-30 вересня 2011 р. був націлений на підведення перших підсумків ініціативи. Крім того, перед країнами стояло завдання виробити подальшу програму дій. І хоча на саміт поклали великі надії, рішення, що були прийняті на ньому, О. Столяр охарактеризовує, більше як декларації про наміри. «Конкретики було досить мало, серйозних гарантій на майбутнє не було зафіксовано. Крім того, другий саміт багато держав-членів ЄС проігнорували. Тим самим поставивши під сумнів значення даного заходу для Європи»⁶. Оскільки, серед країн-лідерів ЄС у Варшаві під час саміту перебувала тільки Канцлер ФРН А. Меркель.

Прийняття переглянутої ЄПС у 2011 році відзначило доповнення до вже існуючої співпраці, оскільки документ більш точно визначив інституційну участь ЄП у багатосторонніх аспектах відносин між ЄС та сусідніми країнами, і це призвело до того, що як РА-UfM, так і парламентська асамблея EuroNest отримали нову динаміку⁷. При цьому, Служба зовнішньої діяльності ЄК відслідковує та враховує думку Європарламенту стосовно резолюцій, прийнятих EuroNest та РА-UfM.

Започаткований у 2011 році, EuroNest слугує парламентським компонентом Східного партнерства та відповідає за консультації, нагляд та моніторинг. Він складається з 60 депутатів та 10 членів від парламенту кожної країни-партнера (за винятком Білорусі) і протягом останніх років провела п'ять пленарних засідань. EuroNest має чотири постійні комітети: Комітет з політичних питань, прав людини та демократії; Комітет з економічної інтеграції, адаптації законодавства

¹ Charap, S., Colton, T.J. (2017). Everyone Loses: The Ukraine Crisis and the Ruinous Contest for Post-Soviet Eurasia. *IJSS*, 91.

² Pop, V. (2009). EU Expanding Its "Sphere of Influence," Russia Says. *EUobserver*. <<https://euobserver.com/foreign/27827>> (2018, вересень, 05).

³ Zagorski, A. (2011). Eastern Partnership from the Russian Perspective. *Internationale Politik und Gesellschaft*, vol. 3, 46. <http://library.fes.de/pdffiles/ipg/2011-3/05_zagorski.pdf> (2018, вересень, 05).

⁴ Government statement delivered by Chancellor Angela Merkel on the EU's Eastern Partnership Summit to be held on 28/29 November 2013 in Vilnius. *Deutscher Bundestag*.

<<https://www.bundeskanzlerin.de/ContentArchiv/EN/Archiv17/Regierungserkl%C3%A4rung/2013-11-18-merkel-oestl-partnerschaften.html>> (2018, вересень, 05).

⁵ The European Commission (2008). Eastern partnership: Communication from the European Commission to the European Parliament and the Council. *EEAS*. <http://eeas.europa.eu/eastern/docs/com08_823_en.pdf> (2018, вересень, 05).

⁶ Столяр, О. (2013). Проблемы имплементации программы Восточного Партнерства. *Восточное партнерство. Цели-опыт-вызовы. Анализ процесса имплементации в государствах охваченных программой*. Краков, 56.

⁷ Kostanyan, H., Orbie, J. (2013). The EEAS' discretionary power within the Eastern partnership: In search of the highest possible denominator. *Southeast European and Black Sea Studies*, 13 (1), 47-65.

та конвергенції з політикою ЄС; Комітет з енергетичної безпеки; та Комітет з соціальних питань, освіти, культури та громадянського суспільства.

На противагу, південний парламентський вимір представлений PA-UfM, а внаслідок більшої членської бази він складається з 280 членів. Головна відмінність обох асамблей полягає в тому, що члени національних парламентів країн-членів ЄС не представлені в EuroNest, що створює прямі контакти європарламентарів із східними партнерами і таким чином підсилює роль ЄП¹.

Загалом, як зазначає Й. Камінська, парламентське співробітництво як з східними, так і з південними країнами стало важливим і невід'ємним елементом дипломатії ЄС, оскільки ці форуми забезпечують платформи для обміну та навчання парламентарів з країн-партнерів ЄПС та членів Європарламенту. ЄП, на думку дослідниці, досить добре розбирається у співпраці з закордонними законодавчими органами, оскільки вже протягом багатьох років ЄП брав участь у співпраці з латиноамериканськими парламентами через ЄвроЛат (EuroLat) або з країнами Африки, Карибського басейну².

Багатосторонній вимір, як новація Східного партнерства є важливим, оскільки дозволяє через взаємодію недержавних акторів і представників влади різних країн здійснювати трансляцію цінностей і «соціалізацію» режимів в системі європейських норм³. Ф. Шімelfенніг вважає, що розширена мережа взаємозв'язків між ЄС і асоційованими «східними сусідами» дозволяє постулювати нову форму поширення демократичних цінностей – через співпрацю та реалізацію спільних проєктів з іншими, більш демократичними країнами⁴. Горизонтальна і вертикальна відповідальність, прозорість і участь дозволяють отримати первинний досвід демократичного співробітництва. На думку Г.Плащинського, «Дана стратегія має на меті вплив не одразу на все суспільство чи державу адресата ініціативи, а зокрема на окремі його області, міністерства і політичні партії, що в майбутньому може привести через поширення демократичних процесів в одній зі сфер до повноцінної демократизації всього суспільства»⁵.

В практичному плані поєднання двосторонніх та багатосторонніх майданчиків для діалогу відображало також притаманну ЄПС двоїсту спрямованість, завдяки якій зберігалася потенційна можливість, як для селективного зближення з окремими країнами Східної Європи, так і для налагодження кооперативних зв'язків в пан'європейському масштабі⁶. В. Манжола та О. Шаповалова зазначають, що «на відміну від ЄПС, Східне партнерство означало об'єднання шести пострадянських держав в умовно єдиний політико-нормативний простір і його відокремлення від загального європейського контексту, що підтверджує положення установчої Празької декларації про те, що Східне партнерство розвиватиметься паралельно з відносинами ЄС із третіми країнами»⁷.

Вільнюський саміт Східного партнерства повинен був стати початком імплементації нового формату співпраці із цими країнами через використання Угоди про асоціацію із ЄС, що включала в себе створення зони вільної торгівлі з ними. Це було визначено також у Спільній комунікації Європейської комісії та Високого представника ЄС з питань зовнішньої політики та питань безпеки "Східне партнерство: Дорожня карта до саміту восени 2013 року" від 15 травня 2012 року, що була розроблена на виконання рішень саміту "Східного партнерства" у Варшаві у 2011 році.

¹ Kostanyan, H., Vandecasteele, B. (2013). The Euronest Parliamentary Assembly: The European Parliament as a socializer of its counterparts in the EU's Eastern Neighbourhood?. *College of Europe. EU Diplomacy Papers 5*. <<https://www.coleurope.eu/news/eu-diplomacy-paper-5/2013-uronest-parliamentaryassembly-european-parliament-socializer-its>> (2018, вересень, 05).

² Kaminska, J. (2017). The European Parliament and the Revised European Neighbourhood Policy. *The Revised European Neighbourhood Policy Continuity and Change in EU Foreign Policy*. Palgrave Macmillan, 135-155.

³ Плащинский, Г. (2010). Восточное партнерство в зеркале европейской аналитики. *Центр европейской трансформации*. <<https://eurobelarus.info/old/images/stories/Plaschynsky1.pdf>> (2018, вересень, 05).

⁴ Schimmelfennig, F. (2009). Europeanization beyond Europe. *Center for Comparative and International Studies*. <http://www.astrid-online.it/Riforma-de/Studi-e-ri/Archivio-25/Shommelfenning_LivRev-Eur-Gov_3_2009.pdf> (2018, вересень, 05).

⁵ Плащинский, Г. (2010). Восточное партнерство в зеркале европейской аналитики. *Центр европейской трансформации*. <<https://eurobelarus.info/old/images/stories/Plaschynsky1.pdf>> (2018, вересень, 05).

⁶ Константинов, В. (2005). Регионализация на Схід від ЄС. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, вип. 55, ч. 1, 38-39.

⁷ Манжола, В., Шаповалова, О. (2013). Восточное партнерство. От нормативного к геополитическому проекту. *COSA*. <<http://cosa-is.com/index.php/global-issues/item/40-2016-06-18-07-30-43>> (2018, вересень, 05).

Однак, за декілька місяців до Саміту Росія почала перманентно виступати проти підписання цієї угоди її сусідами, посилаючись на вже діючу зону вільної торгівлі в рамках СНД, що могло негативно відобразитися на її внутрішньому ринку через безмитний транзит європейських товарів на її територію з країн, що підписали ЗВТ з ЄС. Така позиція скривала справжні наміри Москви втягнути країни Східного партнерства у альтернативне інтеграційне утворення під її егідою. І оскільки ЄС однозначно виступав із позицією, що Угода про асоціацію не сумісна із інтеграцією цих країн до Євразійського Економічного Союзу, Росія почала відмовляти країни Східного партнерства від підписання Угоди з ЄС погрожуючи, що їй доведеться знизити товарообіг з цими країнами за спрощеною митною системою. При цьому Москва не побоялася використовувати різні інструменти впливу на ці країни, пропонуючи нижчі ціни на енергоресурси від яких більшість країн Східного партнерства є залежними та зовнішнє кредитування за хорошими умовами, які не несуть в собі внутрішньополітичних зобов'язань на відміну від макроекономічної допомоги ЄС.

Зважаючи на це, Вірменія у Вересні 2013 р. оголосила про зупинення підготовки до Угоди про Асоціацію через бажання взяти участь у ЄврАзЕс. Відоме Брюссельське видання *EU Observer*, також зазначає, що Москва вдавалася до шантажу Єревану перед Вільнюським самітом, зокрема, що «російський президент погрожував дестабілізувати вірменський уряд і стати на бік Азербайджану в конфлікті в Нагірному Карабасі»¹.

Такі дії Росії стали результативними також і у випадку України. За декілька тижнів до Вільнюського саміту Східного партнерства на якому Україна першою серед всіх країн Східного партнерства повинна була підписати Угоду про асоціацію з ЄС, офіційний Київ 21 листопада прийняв Розпорядження про призупинення процесу підготовки до укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

При цьому, офіційний Київ проводив неодноразові зустрічі з керівництвом Російської Федерації. Як повідомляє *The Guardian* Янукович прийняв рішення відкласти підписання Угоди про асоціацію з ЄС на зустрічі з Путіним. Янукович і Путін провели таємні переговори 9 листопада, після чого 13 листопада Азаров зустрівся з російським колегою Медведєвим. При цьому, «основні домовленості були досягнуті не під час мого візиту до Санкт-Петербурга, а, звичайно, на зустрічі президентів, – розповів голова українського уряду Азаров, а також зазначив, що «Російський уряд ясно дав зрозуміти, що підписання нами угоди унеможливить подальше обговорення торговельних і економічних відносин»².

В Україні цей компроміс з Росією викликав бурхливу суспільну реакцію і 21 листопада в Києві почалися протести з вимогою підписання Угоди про асоціацію та звільнення Уряду, що стало початком подій Революції гідності в Україні та пізніше привело до анексії Кримського півострову та агресії Російської Федерації проти України в окремих районах Донецької та Луганської областей.

З 2014 року, у відповідності до статей Угод про асоціацію між країнами Східного партнерства (Україна, Молдова, Грузія) і Європейським Союзом та його державами-членами у 2014 році були створені окремі Ради асоціації Україна – ЄС, Молдова – ЄС, Грузія – ЄС. Засідання кожної Ради асоціації проводяться на рівні міністрів щонайменше один раз на рік, а також тоді, коли цього вимагають обставини. Ради асоціації замінили собою Ради з питань співробітництва між цими країнами та ЄС, що діяли у відповідності до положень Угод про партнерство та співробітництво.

22 травня 2015 року відбувся черговий саміт Східного партнерства. Перед самою зустріччю глав держав та голів урядів в Ризі для більшості експертів було зрозуміло, що не варто покладати на Саміт багато очікувань, особливо в питанні надання перспективи членства країнам-адресатам Східного Партнерства в ЄС. І порівнюючи із попереднім самітом у Ризі, він привернув до себе набагато меншу увагу громадськості. У Брюсселі навіть почали говорити про те що саміт пройде

¹ Росія "шантажувала" Вірменію, щоб вона відмовилася від асоціації з ЄС – *EUObserver* (2016). *Дзеркало Тижня*. <http://dt.ua/WORLD/virmeniya-vidmovilasya-vid-asociaciyi-z-yes-cherez-strah-povtoriti-dolyu-ukrayini-euobserver-211428_.html> (2018, вересень, 05).

² Янукович порвав з ЄС і не домовився з РФ – огляд зарубіжних ЗМІ (2013). *Ліга.Нет*. <http://news.liga.net/ua/articles/politics/930644-yanukovich_porvav_z_s_ne_domovivsia_z_rf_oglyad_zarub_zhnikh_zm.htm> (2018, вересень, 05).

як «невидимий захід» (non-event)¹. Однак, несподіванкою стала підсумкова декларація Саміту, а точніше сам процес її підготовки та підписання, який показав справжній стан того самого партнерства серед країн проекту.

У ході підготовки і підписання підсумкової декларації саміту, стали помітні принципові відмінності серед країн-адресатів ініціативи. Небажання Азербайджану, Вірменії і Білорусії включати слова про визнання незаконності анексії Кримського півострову Російською Федерацією, а потім підписуватися під ними, стали черговою ознакою браку солідарності між країнами партнерства, різними підходами до трактування міжнародного права та європейських цінностей. Що по суті унеможливує відкриту і активну співпрацю між країнами Партнерства в процесі реалізації спільних проектів².

Таким чином, у ході підготовки до чергового саміту Східного партнерства у 2017 році, ЄС постав перед дилемою майбутньої моделі відносин із країнами-адресатами ініціативи та ЄПС загалом. Так, після прийняття безвізового режиму із Україною, Грузією у 2017 році та Молдовою (2014 рік), цим країнам у рамках Східного партнерства та Європейської політики сусідства, Європейському Союзу більше не буде політичного «більшого (more)», що був основою принципу «більшого за більше (more for more)» в політиці ЄС щодо цих країн. А політичні ризики від виконання інколи болючих для економік ринкових та демократичних реформ, заставляють уряди цих країн досить обережно їх втілювати. Оскільки основні політичні «бонуси» від європейського вектору в рамках ЄПС для них будуть вичерпані, а перспектива членства у ЄС досі відсутня, тому їм буде все важче розігрувати проєвропейську карту на виборах у своїх країнах.

Крім того, щороку Україна, Молдова та Грузія несуть досить великі втрати через ембарго Росії на товари із цих країн та швидке скорочення товарообігу. Як вже зазначалося раніше, у 2013 році після декількох спроб Москви вплинути на Угоду про асоціацію та ПВЗВТ, через участь в переговорах щодо цих документів було рішуче відкинуто таку можливість. Російська Федерація хотіла щоб підписання цих угод не виключало можливості участі країн у Євразійському Союзі, що перебував на стадії створення у 2014-2015 роках. Тоді ЄС однозначно відкинув таку можливість заставивши вибирати між Угодою про Асоціацію та можливістю участі у Євразійському Союзі, що унеможливило країнам Східного партнерства продовжувати балансувати між ЄС та ЄврАзЕС.

Так, напередодні Брюссельського Саміту Східного партнерства, що відбувся 24 листопада 2017 року Європарламент прийняв багатообіцяючу резолюцію, в якій визначаються чіткі критерії майбутньої співпраці, підкреслюючи, що жодні подальші угоди ЄС не будуть ратифіковані з країною, яка не поважає цінності ЄС та залякує правозахисників та журналістів³.

Зокрема, серед основних новацій в документі депутати рекомендують: створення цільового фонду для України, Грузії та Молдови, який може зосередитись на приватних та державних інвестиціях у соціальну та економічну інфраструктуру; створення моделі «Східне партнерство Плюс» для асоційованих країн, які досягли значного прогресу в реформах, пов'язаних з ЄС, щоб запропонувати їм можливість приєднання до митного союзу, енергетичного союзу, цифрової спілки або навіть Шенгенської зони та скасування тарифів на мобільні роумінгові платежі та розгортання збройної поліцейської місії Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) у Східній Україні.

Весь комплекс таких заходів може, на думку його авторів, створити якісно новий та більш ефективний підхід Європейського Союзу до свого східного сусідства, що слугував би вагомим аргументом сьогоднішньої коаліції на майбутніх виборах до Європарламенту в 2019 році.

Однак, цей документ не був підтриманий Радою ЄС через опір декількох країн Союзу, на чолі із Нідерландами, які після референдуму щодо Угоди про асоціацію з Україною стримують подальше зближення ЄС і України.

¹ Paul, A. (2015). The Eastern Partnership Riga Summit should not be a non-event. *European Policy Centre*. <http://www.epc.eu/pub_details.php?cat_id=4&pub_id=5599> (2018, вересень, 05).

² Нагорняк, І. (2015). Східне Партнерство після Ризького Саміту. *VoxUkraine*. <<https://voxukraine.org/2015/05/26/eastern-partnership-after-riga-summit-ukr/>> (2018, вересень, 05).

³ European Parliament (2017). *European Parliament recommendation of 15 November 2017 to the Council, the Commission and the EEAS on the Eastern Partnership, in the run-up to the November 2017 Summit*. <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2017-0440+0+DOC+PDF+V0//EN>> (2018, вересень, 05).

Результатом Брюссельського Саміту стала Резолюція із досить розмитими твердженнями. В ній було визнано європейські прагнення країн, що підписали Угоду про асоціацію з ЄС, надано перспективи технічної співпраці в інфраструктурі та зв'язку, а також доступ до Європейського Фонду Стратегічних Інвестицій (Європейський план зовнішніх інвестицій). Крім цього, були визначені перспективи розвитку співпраці в гуманітарній сфері та громадським суспільством.

Під час Саміту була схвалена оновлена архітектура багатостороннього співробітництва в рамках СхП. Тематичні платформи (ТП) стали головними інструментами багатостороннього виміру СхП. Вони представляють 4 основні сфери співробітництва країн СхП та ЄС, а саме:

- економічний розвиток та ринкові можливості;
- підвищення інституційної спроможності та належне врядування;
- транспорт, енергетична ефективність, навколишнє середовище та зміни клімату;
- мобільність та міжлюдські контакти.

Головним завданням тематичних платформ стало забезпечення та моніторинг досягнення очікуваних результатів, передбачених документом, якому країни ЄС надали перевагу над ініціативою Європарламенту. Документ «Східне партнерство – 20 досягнень до 2020 року: фокусуючись на головних пріоритетах та реальних результатах»¹, включає в себе чіткі цілі по кожному із потенційних досягнень та нагадує дорожню карту, що була прийнята перед Вільнюським Самітом у 2013 році. Г. Максак все ж відзначає деякі відмінності від попереднього документу. На його думку часові рамки цілей розширені і не пов'язані з дворічними циклами проведення самітів СхП. «У формуванні вказаного документа його розробники засвідчили більшу інклюзивність процесу побудови політики «Східного партнерства». Зокрема, враховано конкретні пропозиції від країн ЄС та країн-партнерів, а також ідеї, які були висловлені у низці неофіційних документів (pop papers) за обраними тематичними спрямуваннями»².

Документ став демонстрацією появи сталих механізмів та процедур в рамках ініціативи та деякої передбачуваності у діях країн-партнерів. Досягнення до 2020 року спроектовані з урахуванням змін у регіоні СхП, розробки та імплементації Глобальної стратегії ЄС у сфері зовнішньої політики та безпеки, ґрунтового перегляду Європейської політики сусідства, а також положень порядків денних асоціації ЄС з Україною, Грузією та Молдовою та пріоритетів партнерства для інших країн-партнерів.

Позитивним стало збільшення ролі громадського суспільства у процесі прийняття рішень. Зокрема, резолюція та рекомендаційний документ Форуму громадянського суспільства "Східного партнерства", були враховані в роботі над Самітом. Однак, і на цій платформі не обійшлося без очевидного конфлікту переконань та лобювання інтересів окремих держав.

Представники громадянського суспільства розробили свої оцінки щодо можливості виконання цих Досягнень до 2020 року. При цьому, оцінюючи документ³, варто зазначити, що він достатньо об'єктивно оцінює можливості України досягнення зазначених цілей. Однак експерти часто враховують поточну ситуацію із виконанням реформ в країні та не враховують середньострокової перспективи їх виконання. Окремі оцінки в документі були не актуальними вже на кінець 2017 року та стосувались технічних питань аніж політичних. В 2019 році очікується виборчий цикл в Україні та ЄС, а саме вибори Президента та Верховної Ради та депутатів Європарламенту. Це означатиме, що досягнення зазначених у документі цілей може відклатися, а подальша перспектива розвитку ініціативи залежить саме від їх прийняття, оскільки після виборів на виконання більшості визначених цілей залишиться трохи більше одного року.

Висновки:

Таким чином, створення ініціативи Східне партнерство стало черговою спробою Європейського Союзу знайти більш ефективну модель забезпечення поширення демократичних

¹ Eastern Partnership – 20 Deliverables for 2020 Focusing on key priorities and tangible results. (2017). *Joint Staff Working Document*. Brussels. 9.6.2017 SWD(2017) 300 final. <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/swd_2017_300_fl_joint_staff_working_paper_en_v5_p1_940530.pdf> (2018, вересень, 05).

² Максак, Г. (2017). Виміряти "Східне партнерство": як оцінити успішність ініціативи ЄС. *Європейська правда*. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/10/11/7072039/view_print/> (2018, вересень, 05).

³ Україна в координатах Східного Партнерства 2017-2020 рр. (2017). *Експертна оцінка Спільного робочого документу «Східне Партнерство – 20 очікуваних досягнень до 2020 р.: фокусуючись на головних пріоритетах та реальних результатах*. <https://issuu.com/irf_ua/docs/report_ukr> (2018, вересень, 05).

принципів та економічних норм і стандартів на країни сусідства. При цьому принцип «більшого за більше», що був започаткований у 2011 р. відзначався деякими успіхами у країнах, що прагнули інтеграції з ЄС і практично не мав результатів у країнах з авторитарними режимами. Це відображалось також на відносинах країни Східного партнерства з Росією. Оскільки країни, що прагнули тіснішої інтеграції з ЄС піддавалися значному тиску з боку Російської Федерації, що у випадку України дійшло до прямої воєнної конфронтації.

Пошук компромісу між державами ЄС відобразився і у форматі ініціативи. Включивши в Східне партнерство Азербайджан, Вірменію та Білорусь, які не виявляли чітких євроінтеграційних прагнень, автори Східного партнерства надали членам ЄС, що не підтримують ідею подальшого розширення на схід гарантію, що ініціатива не передбачатиме собою членства в Європейському Союзі.

Як результат для деяких країн (України, Молдови, Грузії), можливостей, запропонованих програмою, – надто мало. А для деяких (Білорусі, Вірменії, Азербайджану), – надто багато. Тому з моменту появи ініціативи, помітно явний поділ на країни, що активно беруть участь в розвитку партнерства і країни, помітно відстають від них в цьому.

Це була також одна з основних причин перегляду ЄПС у 2015р., який запропонував принцип диференціації, що означає співпрацю з країнами партнерами до тієї міри, наскільки вони самі цього забажають.

Натомість така політика може сприяти застою в політичних процесах у сусідстві та встановленню недемократичних практик у країнах, що потребували демократичних реформ. Крім того, вирізняється дефіцит безпекового фактору у Східному партнерстві. Оскільки ініціатива не пропонує нових форматів співробітництва країн-партнерів в рамках Спільної безпекової та оборонної політики ЄС.

Таким чином, ініціатива Східного партнерства має деякі недоліки, однак є також низка переваг. Серед них більша можливість економічної інтеграції, що є предметом зацікавленості країн, що підписали угоди про асоціацію з ЄС та ПВЗВТ. Предметний пошук використання моделі цієї переваги оновленої ЄПС розпочався з пропозиції Європейського Парламенту створення моделі «Східне партнерство Плюс» а потім підтриманого Радою ЄС інструменту «20 досягнень до 2020 р.», що відкриває можливість більш глибокої секторальної інтеграції для країн-партнерів.

References:

1. Charap, S., Colton, T.J. (2017). Everyone Loses: The Ukraine Crisis and the Ruinous Contest for Post-Soviet Eurasia. *IJSS*, 93. [in English].
2. Council of Europe (2009). *European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World*, 23. <<http://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/publications/2009/pdf/europeansecurity-strategysecure-europebetter-world/>> (2018, September, 05). [in English].
3. Council of Europe (2009). *Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit*, Prague, 7 May 2009. <http://collections.internetmemory.org/haeu/20160313172652/http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/107589.pdf> (2018, September, 05). [in English].
4. Rosija "shantazhuvala" Virmeniju, shhob vona vidmovylasja vid asociacii z JeS – EUObserver [Russia blackmailed Armenia to abandon its association with EU – EUObserver]. *Dzerkalo Tyzhnja*. [Mirror of the week]. <http://dt.ua/WORLD/virmeniya-vidmovilasya-vid-asociaciyi-z-yes-cherez-strah-povtoriti-dolyu-ukrayini-euobserver-211428_.html> (2018, September, 05). [in Ukrainian].
5. Eastern Partnership – 20 Deliverables for 2020 Focusing on key priorities and tangible results. (2017). Joint Staff Working Document. Brussels. *EEAS*. 9.6.2017 SWD(2017) 300 final. <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/swd_2017_300_fl_joint_staff_working_paper_en_v5_p1_940530.pdf> (2018, September, 05). [in English].
6. European Parliament (2017). *European Parliament recommendation of 15 November 2017 to the Council, the Commission and the EEAS on the Eastern Partnership, in the run-up to the November 2017 Summit*. <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2017-0440+0+DOC+PDF+V0//EN>> (2018, September, 05). [in English].
7. Government statement delivered by Chancellor Angela Merkel on the EU's Eastern Partnership Summit to be held on 28/29 November 2013 in Vilnius. *Deutscher Bundestag*. <<https://www.bundestag.de/ContentArchiv/EN/Archiv17/Regierungsrerk1%C3%A4rung/2013-11-18-merkel-oesstl-partnerschaften.html>>(2018, September, 05). [in English].
8. Kaminska, J. (2017). The European Parliament and the Revised European Neighbourhood Policy. *The Revised European Neighbourhood Policy Continuity and Change in EU Foreign Policy*. Palgrave Macmillan, 135-155. [in English].

9. Konstantynov, V. (2005). Regionalizacija na Shid vid JeS. [Regionalization to the East] *Aktualni problemy mizhnarodnyh vidnosyn* [Actual problems of international relations], no. 55 (1), 38-39. [in Ukrainian].
10. Kostanyan, H., Orbie, J. (2013). The EEAS' discretionary power within the Eastern partnership: In search of the highest possible denominator. *Southeast European and Black Sea Studies*, no. 13 (1), 47-65. [in English].
11. Kostanyan, H., Vandecasteele, B. (2013). The Euronest Parliamentary Assembly: The European Parliament as a socializer of its counterparts in the EU's Eastern Neighbourhood?. *College of Europe. EU Diplomacy Papers* 5. <<https://www.coleurope.eu/news/eu-diplomacy-paper-5/2013-euronest-parliamentary-assembly-european-parliament-socializer-its>> (2018, September, 05). [in English].
12. Janukovyh porvav z JeS i ne domovyvsja z RF – ogljad zarubizhnyh ZMI [Yanukovyh broke with the EU and did not agreed with Russia – review of foreign media]. *Liga. Net*. <http://news.liga.net/ua/articles/politics/930644-yanukovich_porvav_z_s_ne_domovivsya_z_rf_oglyad_zarub_zhnykh_zm.htm> (2018, September, 05). [in Ukrainian].
13. Maksak, G. (2017). Vymirjaty "Shidne partnerstvo": jak ocinyty uspishnist iniciatyvy JeS [Measuring the "Eastern Partnership": How to estimate the success of the EU initiative]. *Jevropejska Pravda*. [European Truth]. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/10/11/7072039/view_print/> (2018, September, 05). [in Ukrainian].
14. Manzhola, V., Shapovalova, O. (2013). Vostochnoe partnerstvo. Ot normatyvnogo k geopolitycheskomu proektu [Eastern Partnership: from normative to geopolitical project]. *COSA*. <<http://cosa-is.com/index.php/global-issues/item/40-2016-06-18-07-30-43>> (2018, September, 05). [in Russian].
15. Nagornjak, I. (2015). Shidne Partnerstvo pislja Ryzkogo Samitu [Eastern Partnership after Riga Summit]. *VoxUkraine*. <<https://voxukraine.org/2015/05/26/eastern-partnership-after-riga-summit-ukr/>> (2018, September, 05). [in Ukrainian].
16. Paul, A. (2015). The Eastern Partnership Riga Summit should not be a non-event. *European Policy Centre*. <http://www.epc.eu/pub_details.php?cat_id=4&pub_id=5599> (2018, September, 05). [in English].
17. Plashhynskij, G. (2010). Vostochnoe partnerstvo v zerkale evropejskoj analytyky [Eastern Partnership in the mirror of European analytics]. *Centr evropejskoj transformacyi* [Center for European Transformation]. <<https://eurobelarus.info/old/images/stories/Plashhynskij1.pdf>> (2018, September, 05). [in Russian].
18. Pop, V. (2009). EU Expanding Its "Sphere of Influence," Russia Says. *EUobserver*. <<https://euobserver.com/foreign/27827>> (2018, September, 05). [in English].
19. Schimmelfennig, F. (2009). Europeanization beyond Europe. *Center for Comparative and International Studies*. <http://www.astrid-online.it/Riforma-de/Studi-e-ri/Archivio-25/Shommelfenning_LivRev-Eur-Gov_3_2009.pdf> (2018, September, 05). [in English].
20. Stoljar, O. (2013). Problemy implementacii programmy Vostochnogo Partnerstva [Problems of the Eastern partnership programme implementation]. *Vostochnoe partnerstvo. Celi-opyt-vyzovy. Analiz processa implementacii v gosudarstvah ohvachennyh programmoj, pod.red. P.Bajora. Krakov*. [Eastern Partnership: assumptions – experiences – challenges: the analysis of the implementation process in the states covered by the programme], 56-77. [in Russian].
21. The European Commission (2008). Eastern partnership: Communication from the European Commission to the European Parliament and the Council. *EEAS*. <http://eeas.europa.eu/eastern/docs/com08_823_en.pdf> (2018, September, 05). [in English].
22. *Ukraina v koordynatah Shidnogo Partnerstva 2017-2020 rr.* [Ukraine in the coordinates of the Eastern Partnership 2017-2020] (2017). *Ekspertna ocinka Spil'nogo robochogo dokumentu «Shidne Partnerstvo – 20 ochikuvanyh dosjagnen do 2020 r.* [Expert review of the Joint Staff Working Document on Eastern Partnership – 20 Deliverables for 2020]. <https://issuu.com/irf_ua/docs/report_ukr> (2018, September, 05). [in Ukrainian].
23. Zagorski, A. (2011). Eastern Partnership from the Russian Perspective. *Internationale Politik und Gesellschaft*, vol. 3, 46. <http://library.fes.de/pdffiles/ipg/2011-3/05_zagorski.pdf> [in English]. (2018, September, 05).